

LES CANÇONS DE TAVERNA

Jaume Fígols

De la vitalitat del poble en neix el folklore. Quan el poble canta per transgredir la rigidesa de la moral i els costums neix la cançó de taverna.

En altres temps les tavernes eren recintes exclusivament masculins; pobra de la dona que gosés posar els peus en un d'aquests llocs on els homes bevien, jugaven, renegaven, cridaven, es barallaven.

En altres temps, el rector des de la trona i el municipal al carrer mantenien l'ordre establert basat en l'obediència callada, el treball abnegat i la conformitat amb el propi destí.

En aquests altres temps, la taverna, lluny del control dels guardians de la moral i l'ordre, era el lloc on tot allò que els bons costums reprimien es podia deixar anar perquè es disolgués en el baf de l'alcohol, el fum del tabac i la cridòria dels parroquians.

D'altra part el poble sempre ha tingut tirada a cantar. Almenys fins que els moderns mitjans de comunicació no ens vam condemnar a la incomunicació amb els veïns del costat de casa (la tecnologia moderna té aquestes paradoxes), la cançó havia estat una de les seves formes d'expressió més espontànies i vitals. Romanços de fets "noticiosos", cançons de festa, de treball, d'amors i de morts... les trobem a les arrels de totes les cultures i, sovint, per allunyades que siguin, no difereixen pas tant entre elles: anonimat, transmissió oral, improvisació a l'hora d'interpretar-les que resulta en diversitat de variants... en són les característiques més comunes.

De la conjunció d'aquests dos factors en sorgeix la cançó de taverna. L'home que ha après a servir-se de la cançó per explicar-se, protegit per la complicitat de la taverna canta procacitats, es fum del mort i de qui el vetlla, engega a dida les imposicions i prohibicions que el reprimen.

La Societat Coral Unió Berguedana, «el Coro», fent un recital de cançons de taverna a Bagà.
X.VILLEGAS

La recopilació d'aquest patrimoni popular sovint resulta difícil. La gent gran que encara sap i recorda aquestes cançons sol negar-se en rodó a cantar-les davant un magnetòfon, i és que la cançó de taverna ha de sorgir espontàniament, en moments de gresca i desinhibició col·lectiva. Altres vegades el que actua és un fort sentiment no sabria dir si de possessió o de gelosia: hi ha qui es considera guarda vivent d'unes cançons que no poden ser transmises a ningú perquè aneu a saber quin ús en farien, sense adonar-se que aquesta obstinació pot ser la causa que aquest patrimoni mori amb ells i es perdi irremissiblement.

A Berga, la Societat Coral Unió Berguedana (1) s'ha dedicat darrerament a recollir cançons de taverna i d'altres que, sense ser-ho propiament, formarien part del cançoner popular berguedà.

En aquest punt s'escau una reflexió sobre l'abast i pertinença geogràfica d'aquestes cançons. Generalment qui les

canta les té per pròpies i exclusives del seu terròs, i segurament en alguns casos això és cert. No és menys cert, però, que les manifestacions orals de la cultura popular no solen ser patrimoni exclusiu d'un sol lloc, i que aquestes poden perviure en variants més o menys diferenciades en llocs allunyats entre si. La seva mateixa oralitat en fa impossible determinar-ne l'origen geogràfic exacte i els seus camins de difusió.

Probablement, si entràvem en aquest terreny, trobaríem que algunes de les can-

çons de taverna que a casa nostra són tingudes per autòctones també són conegudes i cantades en altres indrets; això sí, amb variants tant en la lletra com en la melodia. La tendència de la cançó de taverna a perviure en variants és tan gran que fins és dona el cas que una mateixa persona, sense ser-ne conscient, interpreta de diferent manera la mateixa cançó en distintes ocasions. Només podem estar segurs de la pertinença d'una cançó popular a un lloc determinat quan hi apareixen referències locals clares. Seria

més repressió, més necessitat d'alliberar-se'n. No és estrany, doncs, que les cançons de taverna s'abonin en aquest terreny. En trobem exemples on això es fa de manera humorística, utilitzant com a principal recurs la frase de doble sentit o metàfores d'intenció picaresca i significat prou evident.

A Berga hi ha dues cases que l'anar-hi no hi fa bo:
l'una al cap d'una pujada,
l'altra a prop del matador.

Allà afaïten i remullen
i ho pelen d'allò més bé,
i pagant quinze pessetes
et deixen triar el barber.

Sovint l'humorisme i la segona intenció s'aconsegueixen creant equívocs mitjançant l'ús de pronoms, aquella mena de paraules que tenen l'oportunitat de referir-se a les coses sense anomenar-les. Ens en serveix d'exemple l'*Ai, Jepic* abans citat, o aquesta estrofa d'una altra cançó:

El Josep i la Maria
una nit havent sopat
en caçaven una rata
que hi havia al terrat.
De tant soroll que van fer-hi
en van despertar els veïns;
van sentir una veu que deia:
- Treu-me-la, que la tinc dins!

En tot cas, un cop engegats a cantar cançons atrevides, n'hi havia que no es mossegaven gens la llengua, tot i que sempre es procurava conservar l'equívoc que és on rau, precisament, la comicitat:

Jo en tinc un canari
per ficar-te'l dins;
quan el tinguis dintre
pots cridar els veïns.
(...)
Nena si n'ets ocellera
i tens afició a caçar,
jo tinc un ocell molt maco
que potser t'agradarà.
Nena, si n'ets ocellera
te'l deixaré:
Un ocell molt maco
que de nom se'n diu lluer.

En contraposició a aquesta mena d'episodis, ¿com son vistos el festeig i el matrimoni? El festeig sovint és una lluita enginyosa per aconseguir un sí que es fa

Les fontades també eren un bon lloc per cantar i ballar. La Quaresma a la font del Tagastet.

LLUIS COSP

el cas d'aquella tonada on un popular parroquià de les tavernes que en altre temps hi havia a Berga es converteix, ell mateix, en protagonista d'una cançó:

Ai, Jepic,
treu-me-la del llit,
si no te l'esgarrapo.

De la mateixa manera es fa difícil de creure que cançons al·lusives, per exemple, a la guerra de Cuba siguin autòctones de comarques d'interior. El cert és que hi han arribat, el que no sabem és des d'on i per quins camins.

La temàtica de la cançó de taverna, com ja queda dit, tendeix a la transgressió de l'establert i a la burla sarcàstica d'una realitat contra la qual era difícil rebel·lar-se.

L'expressió física de l'amor a través del sexe és una de les matèries on la moral tradicional resulta més repressiva. Com

pregar. El matrimoni sempre es presenta revestit de connotacions negatives:

I els casats d'avui en dia
ja se n'han de penedir
d'aquell maleït dia
en que varen donar el sí.

I si la moralitat i bons costums són encarnits d'aquesta manera, no és estrany que el poble fruïxi atacant l'autoritat encarregada de mantenir-los, ja sigui civil o religiosa, representada en les lletres per municipals i rectors. Els municipals, com a representants de l'ordre públic, van sempre a risc que els toqui el rebre:

El Tonet i la Pepeta
van tenir un cas judicial
per tirar-li una patata
al cap d'un municipal.

Amb els rectors hom disfruta especialment acusant-los de caure en les mateixes temptacions que els seus feligresos (al capdavant, tots som humans!) bo i utilitzant la seva superioritat moral com excusa:

Una noia molt devota
que no podia dormir
tenia por que el dimoni
se li posés al coixí.

Va anar a explicar aquest neguit
a casa del confessor,
i ara com a penitència
ha de dormir amb el rector.

Dins la vessant religiosa d'aquestes cançons em sembla especialment remarcable la divertida interpretació popular que una d'elles fa de l'episodi de la temptació d'Adam. Se'ns hi presenta un Déu poc seriós i amic de la broma que sembla divertir-se a esqueses dels nostres treballs. Sens dubte l'anònim autor d'aquesta lletra mereixeria càtedra de teòleg en els temples de Bacus, o sigui, les tavernes:

Quan Déu va formar el món,
el va formar tot fent broma,
perquè el nostre pare Adam
va voler tastar una poma.
(...)
Sense aquella poma
tan dolça i amarga,
només amb un pàmpol
aniríem vestits i guarnits.

No treballaríem,
tampoc moriríem.
Tampoc no hi hauria
ni pobres ni rics.

La sàtira político-social tampoc queda exclosa de la cançó de taverna. Es desconfia per principi de tot allò que venint de fora pugui introduir-se en els costums quotidians i canviar-los. Uns d'aquests agents pertorbadors són els polítics: per què carat aquesta gent deu estar tant entestada a fer-nos passar per l'adreça-

dor? De ben segur ells hi tenen més a guanyar que nosaltres:

Si en voleu criar un bon porc
i voleu que estigui gras,
de cols no n'hi doneu pas
perque no s'engreixerà.

Si voleu que estigui bo
i que us faci bon profit,
porteu-lo dins unes "corts"
que es troben allà a Madrid.

Els cafès i les tavernes eren un bon lloc per cantar cançons. Cervesseria París, plaça Sant Joan, Berga.
ATV

En l'aspecte social la cançó de taverna ens enfronta de forma divertida amb el xoc de cultures que es produeix per la convivència amb qui és vist com a diferent o nouvingut. Els gitanos, per exemple, amb tots els tòpics pejoratius que se'ls atribueixen, entren en les cançons de taverna pel cantó alegre, demostrant així que encara que diferents, fa tant de temps

que uns i altres ens coneixem que ja ens resultem familiars. Vegem sino la mostra de mestissatge cultural que trobem en aquesta lletra:

Sóc nascut a Barcelona,
sóc gitano català!
Canto i ballo la ferruca
per poder-me guanyar el pa.
Fill de Santa Catalina,
nascut al carrer Calders,
sempre he tingut la mania
de cantar i ballar calé.

L'altre grup social "diferent" el constitueixen els immigrants. El xoc cultural amb aquests nous ve, sobre tot, per via de la llengua. Els intents de comunicar-se quan es parlen idiomes diferents poden provocar moltes situacions diver-

Els cantaires del "Coro" de Berga cantaven i canten cançons de taverna. Però també caramelles.
ARXIU ÀMBIT

tides. Així festejava una noia un pintor molt "salat", i aquestes eren les respostes que rebia:

- Soy pintor de mucha fama
y a más tengo algún parné.
- Si te fam per què no menja
enciam escaroler?

Al capdavall, però, s'accepta a tothom tal com és. Allò que era vist com a forani acaba per incorporar-se sense problemes a la pròpia quotidianitat. La prova última en seria la barreja idiomàtica que es dona en moltes d'aquestes cançons:

Si la veiessiu cuando va en camisa,
si va en camisa, si va en camisa.
Si la veiessiu sense la camisa,
sense la camisa si que la veré.

Fins aquí hem parlat principalment de la lletra de les cançons de taverna. La música n'és l'aspecte complementari encara que potser no tant remarcable. Malgrat les hores que es dedicaven a la cançó no podem parlar de composicions de gran interès. La majoria de cantaires eren afeccionats i no tenien gaires nocions musicals. Però intuïció i oïda sí que en tenien. Agafaven els aires, els ritmes i les melodies amb una facilitat extraordinària. També eren capaços d'improvisar segones veus o contracants amb resultats sorprenents.

Si repassem la majoria de cançons que coneixem en trobarem de tot tipus: havaneres, valsos, sardanes, passos dobles, melodies conegudes amb una lletra adaptada, cançons tipus "corranda" (una melodia curta amb una infinitat de lletres, tantes com la inventiva dels cantaires n'hi pogués anar afegint)... Tots són ritmes populars que els nostres avantpassats tenien ficats a l'ànima. Això ens demostra que tot el que es feia partia d'una base sobradament coneguda. La major part de la gent d'abans sabia cantar i ballar, però no s'encaparraven per fer-ho, els sortia sense pensar. No tenien gaire res per divertir-se i s'havien d'omplir la vida d'una manera o altra, i alguns ho feien amb notes.

Aquestes notes i les seves lletres, de boca en boca, han anat viatjant per diferents generacions. Han variat, s'han amotllat al caràcter de cada indret, han servit com a vàlvula d'escapament en un temps de moral molt estricta i controlada, i per això són part important d'una cultura popular irreplicable que el món modern, tendent a l'estandarització, està ofegant.

NOTES

1. Totes les lletres citades pertanyen a cançons recopilades pels amics de la Societat Coral Unió Berguedana a qui he d'agraïr la seva col·laboració en l'elaboració d'aquest article.